

L'home duplicat

José Saramago

L'home
duplicat

Traducció de **Xavier Pàmies**

Navoia

Primera edició

Abril de 2022

Publicat a Barcelona per Editorial Navona SL

Editorial Navona és una marca registrada de Suma Llibres SL

Aribau 153, 08036 Barcelona

navonaed.com

Direcció editorial Ernest Folch

Edició Xènia Pérez

Disseny gràfic Alex Velasco i Gerard Joan

Maquetació i correcció Digital Books

Paper tripa Oria Ivory

Tipografies Heldane i Studio Feixen Sans

Distribució a Espanya UDL Libros

ISBN 978-84-19179-18-0

Dipòsit legal B 1499-2022

Impressió Romanyà-Valls, Capellades

Imprès a Espanya

Títol original *O homem duplicado*

© José Saramago, 2002

Tots els drets reservats

© de la present edició: Editorial Navona SL, 2022

© de la traducció: Xavier Pàmies, 2003, 2022

Navona dona suport al copyright i a la propietat intel·lectual. El copyright estimula la creativitat intel·lectual, produeix noves veus i crea una cultura dinàmica. Gràcies per confiar en Navona, comprar una edició legal i autoritzada i respectar les lleis del copyright, evitant reproduir, escanejar o distribuir parcial o totalment qualsevol part d'aquest llibre sense el permís dels titulars. Amb aquest llibre, dona suport als autors i ajuda a Navona a seguir publicant.

A la Pilar, fins a l'últim instant

A Ray-Güde Mertin

A Pepa Sánchez-Manjavacas

El caos és un ordre per desxifrar.

El llibre dels consells

*Crec sincerament haver interceptat molts pensaments
que els déus destinaven a un altre home.*

LAURENCE STERNE

L'home que acaba d'entrar a la botiga per llogar una cinta de vídeo té al carnet d'identitat un nom no gens comú, d'un sabor clàssic que el temps ha tornat ranci, ni més ni menys que Tertuliano Máximo Afonso. El Máximo i l'Afonso, d'ús més corrent, encara arriba a admetre'ls, en funció, però, de la disposició d'ànim en què es troba, però el Tertuliano li pesa com una llosa des del primer dia en què es va adonar que aquest nom desafortunat donava per ser pronunciat amb una ironia que podia ser ofensiva. És professor d'Història en un institut d'ensenyament secundari, i el vídeo l'hi havia suggerit un company de feina que tot i així no ha deixat d'advertir-lo, No és cap obra mestra del cine, però et té entretingut una hora i mitja. La veritat, en Tertuliano Máximo Afonso té molta necessitat d'estímul que el distreguin, viu sol i s'avorreix, o, per dir-ho amb la precisió clínica que l'actualitat exigeix, s'ha rendit al decaïment temporal de l'ànim ordinàriament conegut com a depressió. Per fer-se una idea clara del seu cas, n'hi haurà prou dient que era casat i no recorda el que el va portar al matrimoni, que es va divorciar i ara no vol ni recordar els motius pels quals es va separar. A canvi, d'aquesta unió malreeixida no han quedat fills que ara li exigeixin de franc el món al seu grat, però la dolça Història, la solemne i educativa assignatura d'Història per a l'ensenyament de la qual va ser cridat i que hauria pogut ser el seu refugi salvador, ell la veu des de fa molt temps com un esforç sense sentit i un començament sense final. Per a temperaments

nostàlgics, per regla general fràgils, poc flexibles, viure sol és un càstig duríssim, però una situació d'aquesta mena, s'ha de reconèixer, per penosa que pugui ser, només molt de tant en tant desemboca en una tragèdia, d'aquelles que fan posar la pell de gallina i els cabells de punta. El que més sovint es troba, fins al punt de no causar ja sorpresa, és gent que sofreix amb paciència el minuciós escrutini de la solitud, tal com en el passat recent n'han sigut exemples públics, per bé que no especialment notoris, i fins i tot, en dos casos, amb desenllaç feliç, aquell pintor de retrats de qui mai vam arribar a saber més que la inicial del cognom, aquell metge de capçalera que va tornar de l'exili per morir als braços de la pàtria estimada, aquell corrector de proves que va treure una veritat per posar en lloc seu una mentida, aquell funcionari de segona del registre civil que feia desaparèixer partides de defunció, tots ells, per casualitat o per coincidència, pertanyents al sexe masculí, però cap que tingués la desgràcia de dir-se Tertuliano, cosa que sens dubte deu haver representat per a ells un avantatge impagable pel que fa amb les relacions amb els altres. El dependent de la botiga, que ja havia retirat del prestatge el vídeo sol·licitat, ha apuntat en el registre de sortida el títol de la pel·lícula i la data en què som, i a continuació ha assenyalat al llogador l'espai on havia de firmar. Traçada després d'un instant de vacil·lació, la firma ha deixat veure només les dues últimes paraules, Máximo Afonso, sense el Tertuliano, però, com aquell qui ha decidit deixar clar per endavant un fet que hauria pogut ser motiu de controvèrsia, el client, mentre les escrivia, ha murmurat, Així és més ràpid. No li ha servit de gaire haver-se curat en salut, perquè el dependent, mentre copiava en una fitxa les dades del carnet d'identitat, ha pronunciat en veu alta aquell nom desairós i antiquat, i a sobre en un to que fins i tot una criatura innocent hauria vist que era intencionat. Ningú, creiem, per més neta d'obstacles que hagi sigut la seva vida, s'atrevirà a dir que no

ha passat mai per una vexació d'aquesta mena. Encara que ens pugui sortir al pas més tard o més d'hora, acaba sortint-nos al pas sempre, un d'aquests esperits forts a qui les flaqueses humanes, sobretot les d'una delicadesa superior, provoquen riallades de burla, la veritat és que certs sons inarticulats que a vegades, sense voler, ens surten de la boca, no són sinó gemecs irreprimibles d'un dolor antic, com una cicatriu que de cop s'hagués fet recordar. Mentre guarda el vídeo a la seva fatigada cartera de professor, en Tertuliano Máximo Afonso, amb un rampell digne d'admiració, s'esforça per no deixar transparentar el disgust que li havia causat la denúncia gratuïta del dependent de la botiga, però no ha pogut evitar de pensar entre si, tot re-criminant-se aquella vil injustícia del pensament, que la culpa era del seu company de feina, de la mania que algunes persones tenen de donar consells sense que ningú els ho hagi demanat. Fins a aquest punt necessitem donar les culpes a una cosa distant, quan el que ens ha faltat ha sigut el valor de plantar cara al que teníem al davant. En Tertuliano Máximo Afonso no sap, no s'imagina, no pot intuir que el dependent ja s'ha penedit d'aquella sortida de to, unes altres orelles, més fines que les seves, capaces de discernir les subtils gradacions de la veu amb què el dependent s'havia manifestat a la seva disposició com a resposta a l'eixut comiat que ell li havia adreçat, li haurien permès adonar-se que, darrere del taulell, s'havia ensenyorit de l'ambient un gran desig de pau. Al capdavant, és un benèvol principi mercantil, arrelat en l'antigor i sancionat per l'ús dels segles, que el client sempre té raó, fins i tot en el cas improbable, però possible, que es digui Tertuliano.

Ja a l'autobús que l'ha de deixar a prop de l'edifici on viu des de fa cosa de sis anys, és a dir, des que es va divorciar, en Máximo Afonso, i aquí ens servim de la forma abreujada del nom perquè personalment ens ho ha autoritzat el qui n'és únic amo i senyor, però sobretot

perquè la paraula Tertuliano, com que queda tan a prop, només un parell de ratlles més amunt, perjudicaria greument la fluïdesa de la narració, en Máximo Afonso, dèiem, ha pensat entre si, intrigat de cop i volta, perplex de cop i volta, quins estranys motius, quines raons concretes devien haver sigut les que havien portat el seu col·lega de Matemàtiques, faltava dir que el company de feina és de Matemàtiques, a recomanar-li amb tanta insistència la pel·lícula que acabava de llogar, quan la veritat és que, fins a aquell dia, l'anomenat setè art no havia sigut mai tema de conversa entre tots dos. La recomanació encara s'entendria si s'hagués tractat d'un bon film, dels reconeguts, cas en el qual el plaer, la satisfacció, l'entusiasme pel descobriment d'una obra d'alta qualitat estètica haurien pogut induir el seu company de feina, mentre dinaven al menjador de professors o en un descans entre classe i classe, a estirar-lo amb instància per la màniga i dir-li, No recordo si hem parlat mai de cine, però ara permete'm que et digui que has de veure, que no et pots perdre, Qui cerca troba, que és precisament el títol de la pel·lícula que en Tertuliano Máximo Afonso porta dintre la cartera, una informació que també faltava. Aleshores el professor d'Història hauria demanat, I a quin cine la passen, a la qual cosa el de Matemàtiques hauria respost, rectificant, Ja no la passen, la van passar, la pel·lícula ja té quatre o cinc anys, no entenc com és que em va passar per alt quan la van estrenar, i tot seguit, sense cap pausa, inquiet per la possible inutilitat del consell que amb tanta fe donava, Però potser ja l'has vist, No, no l'he vist, vaig poc al cine, en tinc prou amb el que surt per televisió, i encara, Doncs l'hauries de veure, es troba a qualsevol vídeoclub, si no tens ganes de comprar-la la pots llogar. El diàleg hauria pogut anar si fa no fa d'aquesta manera si la pel·lícula s'ho hagués merescut, però en realitat no hi va haver tant de bombo, No em vull ficar en la teva vida, havia dit el de Matemàtiques mentre pelava una taronja, però fa una temporada que et trobo com

aixafat, i en Tertuliano Máximo Afonso li ho va confirmar, És veritat, estic una mica baix, Problemes de salut, No ho crec, que jo sàpiga no tinc res, el que passa és que tot em cansa i m'avorreix, aquesta maleïda rutina, aquesta repetició, aquest perdre el temps, Distreu-te, home, distreure's sempre ha sigut el millor remei, Permete'm que et digui que distreure's és el remei de qui no en necessita, Bona resposta, sens dubte, però bé hauràs de fer alguna cosa per sortir de l'abatiment en què et trobes, De la depressió, Depressió o abatiment, tant li fa, l'ordre dels factors és arbitrari, Però no la intensitat, Què fas a part de les classes, Llegeixo, escolto música, de tant en tant visito algun museu, I al cine, hi vas, Hi vaig poc, en tinc prou amb el que posen a la televisió, Podries comprar-te uns quants vídeos, fer-te una col·lecció, una videoteca, com es diu ara, Sí, sí que podria, el que passa és que ja em falta espai per als llibres, Doncs lloga'n, llogar és una solució millor, En tinc uns quants, de documentals científics, ciències naturals, arqueologia, antropologia, art en general, també m'interessa l'astronomia, coses d'aquest estil, Tot això està bé, però t'hauries de distreure amb històries que no inflin massa el cap, per exemple, ja que l'astronomia t'interessa, m'imagino que igualment et podria interessar la ciència-ficció, les aventures a l'espai, les guerres de les galàxies, els efectes especials, Tal com jo ho veig i ho entenc, aquests efectes especials són el pitjor enemic de la imaginació, aquesta habilitat misteriosa, enigmàtica, que tant ha costat de forjar als éssers humans, Tu exageres, home, No exagero, qui exagera són els que em volen convèncer que en menys d'un segon, en el temps d'esclafir els dits, una nau espacial recorre cent mil milions de quilòmetres, Reconeix que per crear aquests efectes que tant menysprees, també es necessita imaginació, Sí, però de la d'ells, no de la meua, Sempre tens la possibilitat de fer servir la teua començant allà on havia arribat la d'ells, Sí, és clar, dos-cents mil milions de quilòmetres en lloc de cent, No

oblidis que el que avui anomenem realitat era imaginació ahir, pensa en en Jules Verne, D'acord, però la realitat d'ara és que per anar a Mart, per exemple, i Mart en termes astronòmics quasi es pot dir que és a la cantonada, es triga ni més ni menys que nou mesos, després s'ha d'esperar allà sis mesos més perquè el planeta torni a estar en la posició òptima per poder tornar, i finalment s'ha de fer un altre viatge de nou mesos per arribar a la Terra, total, dos anys d'avorriments absolut, una pel·lícula sobre una anada a Mart en què la realitat dels fets es respectés seria la cosa més pesada que s'ha vist mai, Ja veig per què t'avorreixes, Per què, Perquè no hi ha res que et satisfaci, Em satisfaria amb ben poc, si ho tingués, Alguna cosa tens, una carrera, una feina, a primer cop d'ull no sembla que hakis de tenir motius per queixar-te, Són la carrera i la feina, que em tenen a mi, no jo que els tinc, D'aquest mal, en el supòsit que realment ho sigui, tots ens en queixem, també a mi m'hauria agradat que se'm conegués com un geni de les matemàtiques en lloc de com el professor resignat i mediocre d'un centre d'educació secundària que no tindrà més remei que continuar sent, No m'agrada a mi mateix, segurament el problema és aquest, Si acudissis a mi amb una equació de dues incògnites encara et podria oferir els meus serveis d'especialista, però, tractant-se d'una incompatibilitat d'aquesta envergadura, la meua ciència només et serviria per complicar-te la vida, per això et dic que t'entretinguis mirant pel·lícules com aquell qui pren tranquil·litzants, no que comencis a dedicar-te a les matemàtiques, que escalfen molt el cap, Se te n'acut cap, De què, De pel·lícula interessant, que valgui la pena, D'això sí que no en falta, entres a la botiga, hi fas un volt i tries, Però aconsella-me'n una, almenys. El professor de Matemàtiques va pensar, va pensar, i al final va dir, Qui cerca troba, Això què és, Una pel·lícula, és el que em demanaves, més aviat sembla un refrany, I ho és, un refrany, Tota ella, o només el títol, Ja ho veuràs, De quin gènere

és, El refrany, No, la pel·lícula, Comèdia, Segur que no és un d'aquells drames antics, de capa i espasa, o d'aquests moderns, amb trets i explosions, És una comèdia lleugera, divertida, Deixa-m'ho apuntar, com m'has dit que es deia, Qui cerca troba, Ja està, No és cap obra mestra del cine, però et té entretingut una hora i mitja. En Tertuliano Máximo Afonso és a casa, té a la cara una expressió de dubte, no és res greu, per això, no és la primera vegada que li passa que està així, presenciant com la voluntat fluctua entre passar estona preparant alguna cosa per menjar, cosa que en general no representa més esforç que obrir una llauna i escalfar-ne el contingut, o l'alternativa d'anar a sopar en un restaurant de la vora, on ja el coneixen per la poca consideració que demostra pel menú, no per cap actitud altiva de client insatisfet, sinó per la seva indiferència, la seva distància, per la seva mandra d'haver de triar un plat entre els que se li proposen en una llista que a més a més de ser breu es repeteix sovint. El referma en la conveniència de no sortir de casa el fet d'haver portat feina de l'institut, els últims exàmens dels seus alumnes, que haurà de llegir amb atenció i corregir sempre que atemptin perillosament contra les veritats ensenyades o es permetin excessives llibertats d'interpretació. La Història que en Tertuliano Máximo Afonso té la missió d'ensenyar és com un bonsai al qual de tant en tant se li poden les arrels perquè no creixi, una miniatura infantil de l'arbre gegantí dels llocs i del temps, i de tot el que hi va passant, mirem, veiem la desproporció de mida i ens quedem amb això, passem per alt altres diferències no pas menys notables, per exemple, cap ocell, cap moixó, ni tan sols el diminut colibrí, aconseguiria fer el niu a les branques d'un bonsai, i, si bé és veritat que a la seva ombra escassa, suposant que estigués proveït de prou brancatge, s'hi podria anar a refugiar una sargantana, el més probable és que al rèptil li quedés la punta de la cua a fora. La Història que en Tertuliano Máximo Afonso ensenya, ell mateix ho reconeix i

no li farà res confessar-ho si li ho demanen, té una quantitat enorme de cues que sobresurten, algunes de les quals encara remenen, d'altres ja reduïdes a una pell encatronada amb un petit rosari de vèrtebres soltes a dintre. Recordant la conversa que havia tingut amb el seu company de feina, va pensar, Les matemàtiques venen d'un altre planeta cerebral, a les matemàtiques les cues de sargantana no serien més que abstraccions. Va treure els fulls de dintre la cartera i va deixar-los sobre l'escriptori, va treure també la cinta de vídeo de Qui cerca troba, aquelles eren les dues ocupacions a què podia dedicar el vespre, corregir els exàmens, veure la pel·lícula, però veia venir que el temps no donaria per a tant, ja que no tenia per costum ni li agradava treballar fins a altes hores de la nit. La correcció de les proves dels alumnes no era una cosa que corregués pressa, veure la pel·lícula, encara menys. Val més que continuï amb el llibre que llegeixo, va pensar. Després d'haver passat pel quarto de bany va anar a l'habitació a canviar-se, es va posar uns altres pantalons i unes altres sabates, es va posar un jersei per sobre de la camisa, sense treure's la corbata perquè no li agradava anar espitregat, i va entrar a la cuina. Va treure d'un armari tres llaunes de menjar diferent, i com que no sabia per quin decidir-se, va recórrer, per triar-ne una, a una incomprensible i quasi oblidada cantarella d'infància que sovint, en aquella època, l'havia deixat exclòs del joc, i feia així, trenta, quaranta, l'ametlla amarganta, pinyol madur, ves-te'n tu. Va sortir un fricandó, que no era el que li venia més de gust, però li va semblar que no havia de portar la contrària al destí. Va sopar a la cuina, tirant-se el menjar coll avall amb un got de vi negre, i quan va acabar, quasi sense pensar, va repetir la cantarella amb tres molles de pa, la de l'esquerra, que era el llibre, la del mig, que eren els exàmens, la de la dreta, que era la pel·lícula. Va guanyar Qui cerca troba, es veu que quan una cosa ha de ser d'una manera, no pot ser d'una altra, no et juguis mai les peres

amb el destí, perquè ell es menjarà les madures i et deixarà les verdes. És el que s'acostuma a dir, i, com que s'acostuma a dir, acceptem la sentència sense més discussió, quan el nostre deure de persones lliures hauria de ser qüestionar enèrgicament un destí despòtic que ha determinat, qui sap amb quines males intencions, que la pera verda és la pel·lícula, i no els exàmens o el llibre. Com a professor, i a sobre d'Història, aquest Tertuliano Máximo Afonso, vista l'escena a què acabem d'assistir a la cuina, en què ha confiat el seu futur immediat i el que vindrà després a tres molles de pa i a un cantusseig infantil i sense sentit, és un mal exemple per als adolescents que el destí, el mateix o un altre, ha posat a les seves mans. No cabrà per desgràcia en aquest relat una anticipació dels probables efectes perniciosos de la influència d'un professor d'aquesta mena en la formació dels joves esperits dels educands, per això els deixem aquí, sense més esperança que acabin trobant, algun dia, en el camí de la vida, una influència de signe contrari que els deslliuri, qui sap si in extremis, de la perdició irracional que en aquest moment els amenaça.

En Tertuliano Máximo Afonso ha rentat amb cura els plats del sopar, des de sempre ha sigut per a ell una obligació inviolable deixar-ho tot net i a lloc després de cada àpat, cosa que ens ensenya, tornant per última vegada als joves esperits que s'acaba d'esmentar, per als quals aquesta manera de fer resultaria, potser, si no segur, ridícula, i l'obligació lletra morta, que fins i tot d'algú tan poc recomanable en temes, assumptes i qüestions relacionats amb el lliure arbitri és possible aprendre alguna cosa. En Tertuliano Máximo Afonso ha rebut dels costums assenyats de la família en què es va criar aquesta i altres bones lliçons, en particular de la seva mare, per fortuna encara viva i plena de salut, a qui segurament anirà a veure qualsevol dia d'aquests, a la petita ciutat de províncies on el futur professor va obrir els ulls al món, llar dels Máximo materns i dels Afonso paterns, i on li va tocar

ser el primer Tertuliano conegut, quan va néixer fa quasi quaranta anys. Al pare, no tindrà més remei que anar-lo a veure al cementiri, així és aquesta vida de merda, sempre se'ns acaba. La mala paraula li ha passat pel cap sense que l'hagués cridat, ha sigut perquè ha pensat en el pare quan sortia de la cuina i li ha vingut enyorament, en Tertuliano Máximo Afonso té poca tirada a dir paraulotes, fins al punt que, si en alguna rara ocasió se n'hi escapa alguna, ell mateix se sorprèn de l'estranyesa, de la falta de convenciment dels seus òrgans de la fonació, cordes vocals, cambra palatina, llengua, dents i llavis, com si artículessin, contrariats, per primera vegada, una paraula d'un idioma desconegut fins aleshores. A la petita divisió de la casa que li serveix de despatx i de sala d'estar hi ha un sofà de dues places, una tauleta baixa, de centre, una butaca de seient encoixinat que sembla confortable, l'aparell de televisió al davant, en el punt de fuga, i, posat de costat, per tal de rebre la claror de la finestra, l'escriptori on els exàmens d'història i la cinta de vídeo estan esperant a veure qui guanya. Dues de les parets estan cobertes de llibres, la majoria amb les arrugues de l'ús i el marciment dels anys. A terra, una alfombra amb motius geomètrics, de colors apagats, o potser destenyits, ajuda a donar calidesa a un ambient d'un confort que no passa de mediocre, sense fingiments ni pretensions de semblar més del que és, el lloc on viu un professor d'educació secundària que guanya poc, com sembla que és l'obstinació capritxosa de la classe docent en general, o condemna històrica que encara no han acabat de purgar. La molla del mig, és a dir, el llibre que en Tertuliano Máximo Afonso llegia fins ara, un ponderós estudi de les antigues civilitzacions mesopotàmiques, és al mateix lloc on va quedar la nit anterior, aquí a sobre de la tauleta baixa, esperant, també, com les dues altres molles, esperant, com les coses fan sempre, totes elles, d'això no se'n poden escapar, és la fatalitat que les governa, es veu que forma part de la seva invencible naturalesa de

cosa. D'una personalitat com la d'aquest Tertuliano Máximo Afonso, que com ja s'ha entrevist ha donat unes quantes mostres d'esperit romancer, i fins i tot una mica evasiu, en el poc temps que fa que el coneixem, no causaria sorpresa en aquests moments una exhibició de conscients simulacions amb si mateix, fullejant els exàmens dels alumnes amb falsa atenció, obrint el llibre per la pàgina en què la lectura havia quedat interrompuda, mirant amb indiferència la cinta de vídeo per un costat i per l'altre, com si encara no tingués decidit què voldrà fer finalment. Però les aparences, que no sempre són tan enganyadores com se sol dir, poden negar-se a si mateixes i deixar sortir a la superfície manifestacions que obren el camí a la possibilitat d'importants diferències futures en una pauta de conducta que, en termes generals, semblava presentar-se com a definida. Aquesta laboriosa explicació s'hauria pogut evitar si en lloc seu, sense donar-hi tantes voltes, haguéssim dit que en Tertuliano Máximo Afonso es va dirigir directament, és a dir, en línia recta, a l'escriptori, va agafar la cinta de vídeo, va recórrer amb els ulls el text del revers i l'anvers de la capsa, a l'anvers va apreciar les cares somrients i afables dels intèrprets, va remarcar que només el nom d'un d'ells, el principal, una actriu jove i bonica, li era familiar, senyal que la pel·lícula, pel que fa als contractes, no devia haver sigut tractada amb atencions especials per part dels productors, i a continuació, amb el gest ferm d'una voluntat que no semblava que hagués dubtat mai de si mateixa, va empènyer la cinta cap a l'interior de l'aparell de vídeo, es va asseure a la butaca, va picar l'interruptor del comandament a distància i va posar-se còmode per passar tan bé com pogués una vetllada que, si d'entrada ja prometia poc, segurament compliria encara menys. I va ser així mateix. En Tertuliano Máximo Afonso va riure dues vegades, en va somriure tres o quatre, la comèdia, a més a més de lleugera, segons l'expressió conciliadora del col·lega de Matemàtiques, era sobretot absurda,

grotesca, un nyap cinematogràfic en el qual la lògica i el sentit comú s'havien quedat protestant a l'altra banda de la porta perquè no se'ls havia permès l'entrada allà on s'estava cometent aquell despropòsit. El títol, aquell Qui cerca troba, era una d'aquestes metàfores òbvies, de l'estil és blanc la gallina en pon, a l'argument no apareixia cap tresor com potser s'hauria pogut esperar, tot es limitava a un cas de frenètica ambició personal que l'actriu jove i bonica representava tan bé com li havien indicat, un cas semblat de malentesos, maniobres, desavinences i equívocs, enmig dels quals, per desgràcia, la depressió d'en Tertuliano Máximo Afonso no va aconseguir trobar el més petit lenitiu. Quan la pel·lícula es va acabar, en Tertuliano estava més irritat amb si mateix que amb el seu company de feina. A aquest el disculpava la bona intenció, però a ell, que ja no tenia edat per fer volar coloms, el que li sabia greu, com sempre passa als ingenus, era això mateix, la seva ingenuïtat. En veu alta, va dir, Demà mateix torno aquesta merda, aquesta vegada no hi va haver sorpresa, va trobar que tenia el dret d'esbravar-se barroerament, i, a part d'això, s'havia de tenir en consideració que aquesta no era més que la segona paraula gruixuda que se li havia escapat les últimes setmanes, i la primera, a més a més, només havia sigut de pensament, i el que només és de pensament no compta. Va mirar el rellotge i va veure que encara no eren les onze. És d'hora, va murmurar, i amb això va voler dir, com es va veure tot seguit, que encara tenia temps per castigar-se a si mateix per la frivolitat d'haver canviat l'obligació per la devoció, l'autèntic pel fals, la cosa perdurable per la cosa efímera. Va asseure's davant de l'escriptori, va acostar-se, amb cura, els exàmens d'Història, com volent demanar-los perdó per haver-los postergat, i va treballar fins a altes hores de la nit, com a professor escrupolós que sempre s'havia enorgullit de ser, ple d'amor pedagògic pels seus alumnes, però extremament exigent en les dates i implacable en els cognoms. Era tard

quan va arribar al final de la tasca que s'havia imposat a si mateix, però, penedit encara de la falta, contrit encara del pecat, i com qui ha decidit canviar un cilici dolorós per un altre d'igual de correctiu, va emportar-se al llit el llibre sobre les antigues civilitzacions mesopotàmiques, i va començar el capítol que tractava dels semites amorreus i, en particular, del seu rei Hammurabi, el del codi. Al cap de quatre pàgines es va adormir serenament, senyal que havia sigut perdonat.

Es va despertar una hora més tard. No havia somiat, cap malson horrible li havia trasbalsat el cervell, no va bracejar per defensar-se del monstre gelatinós que se li havia enganxat a la cara, només va obrir els ulls i va pensar, Hi ha algú a casa. A poc a poc, sense precipitació, va incorporar-se al llit i va escoltar. L'habitació és interior, ni tan sols de dia hi arriben els sorolls de fora, i a aquestes hores de la nit, Quina hora deu ser, el silenci acostuma a ser total. I era total. Fos qui fos l'intrús, no es movia d'allà on era. En Tertuliano Máximo Afonso va allargar el braç cap a la tauleta de nit i va encendre el llum. El rellotge marcava un quart de cinc. Com la majoria del comú de la gent, aquest Tertuliano Máximo Afonso té tant de valent com de covard, no és un d'aquests herois invencibles del cine, però tampoc és cap cagat, dels que es pixen a sobre quan senten grinyolar a mitjanit la porta de les masmorres del castell. És veritat que va notar que li venia pell de gallina, però això els passa fins i tot als llops quan s'enfronten a un perill, i a ningú que tingui el cap a lloc se li acudirà sentenciar que els llops són uns covards miserables. En Tertuliano Máximo Afonso demostrarà que ell tampoc ho és. Ha saltat furtivament del llit, ha agafat una sabata a falta d'una arma més contundent i, amb la més gran cautela, ha tret el cap per la porta del corredor. Ha mirat a una banda, després a l'altra. La percepció de presència que l'havia fet despertar es va tornar una mica més forta. Encenent els llums a mesura que avançava, sentint-se el batec del cor a la caixa toràctica com un

cavall al galop, en Tertuliano Máximo Afonso va entrar al quarto de bany i després a la cuina. Ningú. I la presència, allà, era curiós, li va semblar que baixava d'intensitat. Va tornar al corredor, i mentre s'anava acostant a la sala d'estar va notar que aquella presència invisible es tornava més densa a cada pas, com si l'aire s'hagués posat a vibrar amb la reverberació d'alguna incandescència oculta, com si el nerviós Tertuliano Máximo Afonso caminés per un terreny contaminat de radioactivitat portant a la mà un comptador Geiger que irradiés ectoplasmes en lloc d'emetre senyals acústics. A la sala no hi havia ningú. En Tertuliano Máximo Afonso va mirar tot al voltant, allà hi havia, fermes i impàvides, les dues altes prestatgeries plenes de llibres, els gravats emmarcats de les parets, als quals no s'havia fet referència fins ara, però és veritat, són allà, i allà, i allà, i allà, l'escriptori amb la màquina d'escriure, la butaca, la tauleta baixa al mig amb una petita escultura col·locada exactament al seu centre geomètric, i el sofà de dues places, i l'aparell de televisió. En Tertuliano Máximo Afonso va murmurar en veu molt baixa, amb por, Era això, i aleshores, un cop pronunciada l'última paraula, la presència, silenciosament, com una bombolla de sabó quan esclata, va desaparèixer. Sí, era allò, el televisor, l'aparell de vídeo, la comèdia titulada Qui cerca troba, una imatge allà dintre que havia tornat al seu lloc després d'haver anat a despertar en Tertuliano Máximo Afonso al llit. No s'imaginava quina podia ser, però estava convençut que la reconeixeria quan aparegués. Va anar a l'habitació, va posar-se una bata per sobre del pijama per no agafar fred i va tornar. Va asseure's a la butaca, va picar una altra vegada l'interruptor del comandament a distància i, inclinat endavant, clavant els colzes sobre els genolls, tot ulls, ja sense rialles ni somriures, va repassar la història de la dona jove i bonica que volia triomfar a la vida. Al cap de vint minuts, va veure-la entrar en un hotel i dirigir-se al taulell de recepció, va sentir que deia

el seu nom, Em dic Inés de Castro, abans ja s'havia fixat en aquella interessant i històrica coincidència, i que continuava dient, Tinc una reserva feta aquí, el recepcionista la va mirar a la cara, a la càmera, no a ella, o a ella que era al lloc de la càmera, el que va dir quasi no ho va ni sentir en Tertuliano Máximo Afonso, el dit gros amb què agafava el comandament a distància va afanyar-se a picar el botó de parar, però la imatge ja se n'havia anat, és lògic que no es gasti pel·lícula inútilment amb un actor, figurant o poca cosa més, que no fa cap paper fins al cap de vint minuts, la cinta va córrer endarrere, va passar una altra vegada per la cara del recepcionista, la dona jove i bonica va tornar a entrar a l'hotel, va tornar a dir que es deia Inés de Castro i que tenia reserva feta, ara sí, aquí la tenim, la imatge fixa del recepcionista mirant a la cara a qui el mirava a ell. En Tertuliano Máximo Afonso va aixecar-se de la butaca, va agenollar-se davant del televisor, amb la cara tan a prop de la pantalla com la visió li ho permetia, Soc jo, va dir, i una altra vegada va notar que li venia pell de gallina, allò que tenia al davant no era veritat, no podia ser veritat, qualsevol persona equilibrada que per casualitat hagués sigut allà l'hauria tranquil·litzat, Quin acudit, Tertuliano, sisplau, fixa't que ell porta bigoti, mentre que tu tens la cara afaitada. Les persones equilibrades són així, tenen el costum de simplificar-ho tot, i després, però sempre massa tard, veiem que s'esgarriren de la copiosa diversitat de la vida, aleshores recorden que els bigotis i les barbes no tenen voluntat pròpia, creixen i prosperen quan se'ls ho permet, a vegades també per pura indolència del seu portador, però, en un tres i no res, només perquè la moda ha canviat o perquè la pilosa monotonia els ha fet molestos davant del mirall, desapareixen sense deixar rastre. Sense oblidar, perquè tot pot passar quan es tracta d'actors i arts escèniques, la gran probabilitat que el bigoti prim i ben arreglat del recepcionista sigui, senzillament, un postís. Només faltaria. Aquestes consideracions, que, com a

òbvies, saltarien amb tota naturalitat a la vista de qualsevol persona, les hauria pogut fer pel seu compte en Tertuliano Máximo Afonso si no hagués estat tan concentrat buscant a la pel·lícula altres escenes en què aparegués el mateix actor secundari, o figurant amb línies de text, que és com de rigor convindria anomenar-lo. Fins al final de la història, l'home del bigoti, sempre en el seu paper de recepcionista, va aparèixer cinc vegades més, cada vegada amb poca feina, encara que a l'última li correspongués intercanviar dues frases pretesament malicioses amb la dominadora Inés de Castro i després, mentre ella s'allunyava remenant les anques, mirar-la amb una expressió caricaturescament libidinosa, que el director devia haver considerat que incitaria irresistiblement les ganes de riure de l'espectador. No cal dir que si en Tertuliano Máximo Afonso no va trobar-hi gens de gràcia la primera vegada, encara n'hi va trobar menys la segona. Havia tornat a la primera imatge, aquella en què el recepcionista, en un primer pla, mira als ulls la Inés de Castro, i analitzava, minucios, la imatge, traç a traç, tret per tret, Excepte unes quantes petites diferències, va pensar, el bigoti sobretot, els cabells tallats diferent, la cara no tan plena, és igual que jo. Ara es notava tranquil, sens dubte la similitud era, per dir-ho d'alguna manera, sorprenent, però d'aquí no passava, si hi ha una cosa que no falta al món són similituds, vegeu sinó els bessons, per exemple, la cosa que seria d'admirar és que havent-hi més de sis mil milions de persones al planeta no se'n trobessin almenys dues d'iguals. Que no podrien mai ser exactament iguals, iguals en tot, és evident, va dir, com si estigués parlant amb aquell quasi seu altre jo que el mirava des de dintre de l'aparell de televisió. Una altra vegada assegut a la butaca, ocupant per tant la posició relativa de l'actriu que interpretava el paper d'Inés de Castro, va jugar a ser, també ell, client de l'hotel, Em dic Tertuliano Máximo Afonso, va dir, i tot seguit, somrient, I vostè, la pregunta era d'allò més conseqüent, si dues

persones iguals es troben, la cosa més natural és voler-ho saber tot l'una de l'altra, i el nom és sempre la primera cosa perquè ens imaginem que aquesta és la porta per on s'hi entra. En Tertuliano Máximo Afonso va fer córrer la cinta fins al final, allà hi havia la llista dels actors de menys importància, no recordava si també s'hi esmentava els papers que representaven, va resultar que no, els noms apareixien per ordre alfabètic, senzillament, i eren molts. Va agafar mig distret la caps de la cinta, va passar una vegada més els ulls pel text i les imatges que hi havia, els rostres somrients dels actors principals, una sinopsi de l'argument, i també, a sota, una ratlla de dades tècniques, en lletra petita, la data de la pel·lícula. Ja té cinc anys, va murmurar, i tot seguit va recordar que el mateix li havia dit el col·lega de Matemàtiques. Cinc anys, va repetir, i, de cop, el món va fer una altra sotragada, no era l'efecte d'una impalpable i misteriosa presència el que l'havia despertat, sinó una cosa concreta, i no tan sols concreta, sinó també documentable. Amb les mans tremoloses va obrir i va tancar calaixos, en va treure sobres amb negatius i còpies fotogràfiques, va escampar-ho tot sobre l'escriptori, al final va trobar el que buscava, un retrat seu, de feia cinc anys. Tenia bigoti, els cabells tallats diferent, la cara no tan plena.